

Józef KOREDZUK*

Konrad z Opola i jego dzieło

Wprowadzenie

Dzieje lokacji miast w Polsce ściśle wiążą się z prawem magdeburskim. Badania nad tym prawem mają w Polsce długą tradycję i liczne osiągnięcia. Najbardziej były one rozwinięte w XIX w., znaczącą rolę odgrywały także w nauce polskiej po drugiej wojnie światowej¹. Jakoś na uboczu tych badań pozostała postać tego, który dokonał przeszczepu prawa magdeburskiego na grunt polski, czyli Konrada z Opola.

O osobie

O osobie Konrada z Opola – w ślad za najwybitniejszym badaczem prawa magdeburskiego w Polsce, profesorem Uniwersytetu Łódzkiego Zygrydem Rymaszewskim – możemy powiedzieć, że „wiemy tylko tyle, ile on sam zechciał o sobie w swych dziełach powiedzieć”².

Pomimo że był Niemcem, pochodził zapewne z Opola, skoro określa się go jako *Cunrad von Opulle*. Był chyba także notariuszem, na co wskazują używane przez niego tytuły *magister* i *meystir*³. Nie pierwszym jednakże, pierwszym bowiem śląskim notariuszem był Adam z Raciborza (1298)⁴.

* Uniwersytet Opolski, Wydział Prawa i Administracji, e-mail: kored.j@interia.pl.

¹ Por. D. Janicka, *Wkład polskich historyków prawa w badania nad prawem magdeburskim w XX w. (1945–2010)*, „Studia Iuridica Toruniensia” 2012, t. 11, s. 46–75.

² Z. Rymaszewski, *Łacińskie teksty Landrechtu Zwierciadła Saskiego w Polsce. Versio Vratislaviensis, versio Sandomiriensis, Łaski*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1975, s. 9.

³ *Ibidem*.

⁴ T. Chłopecki podaje ponadto, że biskupi wrocławscy przywilej mianowania notariuszy otrzymali dopiero w latach 1329–1334. T. Chłopecki, *Instytucja notariatu na ziemiach polskich w okresie średniowiecza*, „Folia Iuridica Wratislaviensis” 2012, t. 1, nr 2, s. 19.

Niemieccy badacze ponadto dodają, że był on niemieckim notariuszem (*der deutsche Notar und Magister*)⁵, a więc nie tylko miał narodowość niemiecką, ale zapewne także przybył na Śląsk z Niemiec. Był natomiast prawdopodobnie tym, którego wymienia się w regestach dokumentów: z 12 listopada 1295 r. i 4 lutego 1296 r. jako *Konrad herzogl. Notar*, z 25 czerwca lub lipca 1296 r. jako *Konrad Notar des Herzogs v. Breslau*, a w dokumencie z 28 czerwca 1296 r. jako *Konrad Notar des Herzogs v. Schlesien Bolko*⁶. Dwa pierwsze spośród wspomnianych dokumentów wystawił książę wrocławski Henryk V Brzuchaty, jako notariusz którego Konrad występował. Trzeci dokument wystawił biskup wrocławski Jan Romka, a w czwartym Konrad występuje jako książęcy notariusz, ale księcia Bolka I Surowego, księcia świdnicko-jaworskiego, regenta sprawującego opiekę nad małoletnimi synami zmarłego Henryka V Brzuchatego.

Lata życia Konrada z Opola możemy określić jedynie w przybliżeniu, kierując się głównie informacjami dotyczącymi tego, kiedy powstawały jego dzieła. Datę urodzin – określając ją poprzez odniesienie do czasu, kiedy powstało *versio Vratislaviensis*, czyli najprawdopodobniej pod koniec XIII w., jak twierdzi Zygfryd Rymaszewski⁷, oraz lat życia biskupa wrocławskiego Tomasza II (urodzonego ok. roku 1230), z którym Konrad miał rzekomo razem studiować w Bolonii. Datę krańcową jego życia można natomiast odnieść do daty powstania tzw. Kodeksu krakowskiego, czyli najpóźniej do roku 1308. Można zatem postawić tezę, że żył on mniej więcej od końca pierwszej połowy wieku XIII do końca pierwszej dekady wieku XIV⁸.

Konrad z Opola początkowo był związany z Wrocławiem, a następnie jeszcze silniej z Krakowem, dokonując spisów prawa miejskiego dla obydwu tych miast. Do Krakowa dostarczył tekst Landrechtu i Lehnrechtu Zwier-

⁵ R. Lieberwirth, *Einführung oder Rezeption? Mittelalterlich deutsches Recht in slawischen Herrschaftsgebieten. Das Beispiel Polen*, [w:] *Rechts- und Sprachtransfer in Mittel- und Osteuropa Sachsenspiegel und Magdeburger Recht. Internationale und interdisziplinäre Konferenz in Leipzig vom 31. Oktober bis 2. November 2003*, Hrsg. E. Eichler, H. Lück, Berlin 2008, s. 171; H. Lück, *Prawo magdeburskie jako czynnik identyfikacji europejskiej rodziny miast*, [w:] *Europejskie miasta prawa magdeburskiego. Tradycja, dziedzictwo, identyfikacja. Sesja komparatystyczna. Kraków, 13–15 października 2006. Materiały konferencyjne*, Kraków 2007, s. 47.

⁶ *Regesten zur Schlesischen Geschichte*, Hrsg. C. Grünhagen, Th. 3: *Bis zum Jahre 1300*, Breslau 1886, s. 226 (reg. nr 2386), 230 (reg. nr 2402), 236 (reg. nr 2424), 236 (reg. nr 2425).

⁷ Z. Rymaszewski, *Łacińskie teksty Landrechtu Zwierciadła Saskiego w Polsce. Jaskier – tekst główny i noty marginesowe*, Łódź 1985, s. 5.

⁸ Za mało prawdopodobne należy uznać łączenie osoby Konrada z Opola z osobą notariusza miejskiego w Krakowie o takim samym imieniu, sporadycznie występującego od roku 1337, a stale prowadzącego księgę miejską w latach 1344–1354. S. Estreicher, *Kraków i Magdeburg w przywileju fundacyjnym krakowskim*, [w:] *Ku uczczeniu Bolesława Ulanowskiego. Zbiór prac wydany w 25. rocznicę jego uniwersyteckiej działalności przez profesorów i docentów Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiell.*, Kraków 1911, s. 422, przyp. 32.

ciadła saskiego, Weichbildu Magdeburskiego oraz prawa lubeckiego, czyli kompletny zbiór prawa sasko-magdeburskiego, i to w obu językach: po łacinie (z wyjątkiem Weichbildu) i po niemiecku⁹.

Przekłady Zwierciadła saskiego potwierdzają, że Konrad z Opola musiał znać dobrze język łaciński, a ponadto prawo niemieckie, ściślej – saskie¹⁰. Nic jednak nie wiadomo, czy gdzieś studiował, aczkolwiek jest prawdopodobne, że tak. Zapewne ukończył on jakieś studia, najpewniej prawnicze, być może na uniwersytecie w Bolonii, gdzie także przypuszczalnie studiował prawo przysły biskup wrocławski Tomasz II, na którego prośbę Konrad dokonał przekładu Landrehtu Zwierciadła saskiego (*versio Vratislaviensis*). Być może tam się poznali. Być może żaden z nich nie studiował w Bolonii, o czym w przypadku Konrada z Opola świadczyłby fakt, że w *versio Vratislaviensis* nie powoływał się na prawo kanoniczne, zapewne dlatego, że go nie znał. A być może poznali się oni w Opolu po roku 1264, od kiedy to Tomasz był archidiakonem opolskim. Oprócz elementów *versio Vratislaviensis* wskazujących na wykształcenie Konrada Z. Rymaszewski podaje także, że jak na Niemca wyraźnie nie rozumiał on niektórych niemieckich określeń technicznych, co może dziwić, nie mówiąc o licznych przeinaczeniach oraz czasami dość znacznych różnicach między oryginałem Zwierciadła saskiego a *versio Vratislaviensis*. Brało się to być może stąd, że w niektórych przypadkach Konrad z Opola przepisy swojego przekładu starał się dostosować do warunków polskich¹¹.

O dziele

Znacznie więcej jak o osobie samego Konrada z Opola możemy powiedzieć o jego dziełach. Jest on przede wszystkim znany z tego, że jest autorem pierwszego w Polsce przekładu na język łaciński tekstu Landrehtu Zwierciadła saskiego, czyli tzw. *versio Vratislaviensis*. Niestety nie znamy autografu przekładu Landrehtu, najprawdopodobniej nie dochował się on do naszych czasów. Dotychczas nauce polskiej znanych jest 12 manuskryptów zawierających *versio Vratislaviensis*. Dwa najstarsze manuskrypty znajdują się w Bibliotece Jagiellońskiej pod sygnaturami Jag. 169 i Jag. 170a¹². Autorowi tych manuskryptów (szczególnie 170a) rękopis Konrada z Opola zapewne był znany, Ilpo Tapani Piirai pisze o nim bowiem: *Der Schreiber, der in der Handschrift Conrad von Oppeln genannt wird, weist eine*

⁹ Wydaje się, że tekst prawa lubeckiego tylko po łacinie. Z. Rymaszewski, *Łacińskie teksty Landrehtu Zwierciadła Saskiego w Polsce. Versio...*, s. 10.

¹⁰ *Ibidem*, s. 20.

¹¹ *Ibidem*, s. 77, 210.

¹² *Ibidem*, s. 9.

*oberschlesische Charakteristik in der Schreibung auf*¹³. Wspomniane rękopisy znajdujące się w Bibliotece Jagiellońskiej Carl Gustav Homeyer, twórcą klasyfikacji rękopisów Zwierciadła saskiego, zaliczył do bardzo wysokiej drugiej klasy, a więc pochodzących z XIII w.¹⁴

Według Ernsta Theodora Gauppa, „ojca śląskiej historii prawa”, tłumaczenia tego dokonał on na prośbę biskupa wrocławskiego Tomasza II¹⁵. Nie wiadomo, kiedy dokonał tego tłumaczenia – czy przed śmiercią biskupa, która nastąpiła w roku 1292, czy po. Niektórzy współcześni badacze niemieccy podają, że nastąpiło to między rokiem 1272 a 1292¹⁶, co by się mniej więcej pokrywało z okresem, kiedy Tomasz II był biskupem wrocławskim. Dodają też, że podstawą tego przekładu był kompletny egzemplarz Zwierciadła saskiego zapewne przesłany do Wrocławia w 1261 r. przez ławników magdeburskich przy okazji udzielonego wówczas Wrocławowi obszernego pouczenia prawnego, w którym dokonał on wielu modyfikacji¹⁷.

Pomimo że przekład Konrada z Opolą zawierał wiele błędów, był on jedną z podstaw wszystkich najważniejszych, najbardziej znanych w Polsce przekładów Zwierciadła saskiego – wulgaty¹⁸, *versio Sandomiriensis*, statutu Jana Łaskiego i przekładu Mikołaja Jaskiera¹⁹. Rękopisy prawa magdeburskiego Konrada były również podstawą innych rękopisów tego prawa (np. Danziger Codex, Cellischen Codex, Uffenbacher Codex)²⁰.

¹³ I.T. Piirainen, *Deutschsprachige Handschriften des 14.–18. Jahrhunderts in schlesischen Archiven in Polen und ihre sprachhistorische Erforschung*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Germanica Wratislaviensis” 1997, t. 119, s. 38.

¹⁴ S. Estreicher, *op. cit.*, s. 406, przyp. 1.

¹⁵ E.T. Gaupp, *Das alte Magdeburgische und Hallische Recht. Ein Beitrag zur Deutschen Rechtsgeschichte*, Breslau 1826, s. 196.

¹⁶ H. Lück, *Kohärenzen, Parallelen, Divergenzen – Sachsenspiegel und Schwabenspiegel in Vergleich*, [w:] *Schwabenspiegel – Forschung im Donaugebiet. Konferenzbeiträge in Szeged zum mittelalterlichen Rechtstransfer Deutscher Spiegel*, Hrsg. E. Balogh, Berlin–Boston 2015; R. Lieberwirth, *Die Wirkungsgeschichte des Sachsenspiegels*, [w:] *Die Wolfenbütteler Bilderhandschrift des Sachsenspiegels. Aufsätze und Untersuchungen. Kommentarband zur Faksimile-Ausgabe*, Hrsg. R. Schmidt-Wiegand, Berlin 1993, s. 67; I. Bily, W. Carls, K. Gönczi, *Sächsisch-magdeburgisches Recht in Polen. Untersuchungen zur Geschichte des Rechts und seiner Sprache*, Berlin–Boston 2011, s. 76; W. Carls, *Die Rechtshandschriften des Sachsenspiegels und des Magdeburger Rechts in Ostmittel- und Osteuropa*, [w:] *Homogenisierung und Diversifizierung von Kulturlandschaften*, Hrsg. V. Denzer, A. Dietrich, M. Hardt, H.T. Porada, Bonn 2011, s. 180.

¹⁷ H. Lück, *Prawo magdeburskie...*, s. 47; P. Laband, *Magdeburger Rechtsquellen*, Königsberg 1869, s. 94.

¹⁸ Powstała w XIV w. wulgata była sumą dotychczasowych osiągnięć nauki oraz doświadczeń praktyki i wienczyła średniowieczny etap przemiany prawa saskiego w zakresie objętym przez Zwierciadło. J. Reszczyński, *Allegationes non leguntur. Z dziejów romanistycznej glosy do pomników prawa sasko-magdeburskiego*, [w:] *Consul est iuris et patriae defensor. Księga pamiątkowa dedykowana doktorowi Andrzejowi Kremerowi*, red. F. Longchamps de Bérier, R. Sarkowicz, M. Szpunar, Warszawa 2012, s. 184.

¹⁹ Z. Rymaszewski, *Łacińskie teksty Landrehtu Zwierciadła Saskiego w Polsce. Jaskier...*, s. 26–27, 218.

²⁰ P. Laband, *op. cit.*, s. 41, 44–46, 78–79.

Zainteresowanie nauki przekładem Konrada z Opola było znikome. Najlepiej poznał go chyba C.G. Homeyer, autor pracy *Des Sachsenspiegels erster Theil, oder Sächsische Landrecht, nach der Berliner Handschrift v. J. 1369* (Berlin 1856), choć też powierzchownie, ponieważ zajmował się przede wszystkim niemieckimi tekstami Zwierciadła saskiego²¹. Współcześnie należy przywołać nazwisko Ilpo Tapani Piirainen, fińskiego uczonego, profesora uniwersytetu w Münster²². Spośród polskich uczonych jest to oczywiście Z. Rymaszewski.

Konrad z Opola, zdaniem Rymaszewskiego, był ponadto autorem łacińskich wersji, oprócz Landrehtu Zwierciadła saskiego, także Lehnrehtu Zwierciadła saskiego oraz prawa lubeckiego. Zaś w języku niemieckim był on autorem rękopisu Landrehtu Zwierciadła saskiego i Weichbildu Magdeburskiego oraz prawdopodobnie Lehnrehtu Zwierciadła saskiego²³.

Spośród powyższych prac Konrada z Opola w pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na tzw. Weichbild Magdeburski, czyli pierwszą redakcję zbioru prawa miejskiego (*ius municipale*) stosowaną w Polsce, obejmującą ustroj sądów miejskich (*das Rechtsbuch von der Gerichtsverfassung*) i magdeburskie prawo ławnicze (*Magdeburger Schöffengericht*). Konrad prawo zawarte w Weichbildzie spisał w oryginalnym układzie, tak jak ono obowiązywało w Magdeburgu, stąd od nazwiska tłumacza układ ten nazywano tzw. układem Konrada z Opola²⁴.

Jest to tzw. kodeks krakowski; Jerzy Samuel Bandtkie podaje, że powstał on w 1308 r., zaś Colmar Grünhagen i Carl Wutke w *Regestach do śląskiej historii* podają precyzyjniej, że nastąpiło to przed 25 lipca 1308 r.²⁵ Stanisław Estreicher dodaje, że stało się to na zamówienie miasta i mieszczan krakowskich (*Der Stat und den burgern zcu Cracove*)²⁶. Początkowo zapewne rękopis ten pozostawał we władaniu władz miejskich Krakowa. Później natomiast, po powstaniu na zamku w Krakowie najwyższego sądu wójtowskiego prawa magdeburskiego, został on złożony przy tym sądzie (co potwierdza przywilej z 1359 r.). W pierwotnej wersji z 1308 r. był on sporządzony na pergaminie, natomiast późniejsze jego kopie były spisa-

²¹ Z. Rymaszewski, *Łacińskie teksty Landrehtu Zwierciadła Saskiego w Polsce. Versio...*, s. 20.

²² Por. I.T. Piirainen, *Der Sachsenspiegel von Conrad von Oppeln und Rechtshandschriften in Breslau*, [w:] *Die Anfänge des Schrifttums in Oberschlesien bis zum Frühhumanismus*, Hrsg. G. Kosellek, Frankfurt am Main 1997, s. 237–250; I.T. Piirainen, W. Waßer, *Der Sachsenspiegel aus Oppeln und Krakau*, Berlin 1996.

²³ Z. Rymaszewski, *Łacińskie teksty Landrehtu Zwierciadła Saskiego w Polsce. Versio...*, s. 9–10.

²⁴ *Ibidem*, s. 9; J. Bardach, *Historia państwa i prawa Polski*, t. 1: *Do połowy XV wieku*, Warszawa 1964, s. 163–164.

²⁵ J.S. Bandtkie, *Dzieje narodu polskiego*, t. 1, Wrocław 1835, s. 315–316; C. Grünhagen, C. Wutke, *Regesten zur schlesischen Geschichte 1301–1315*, Breslau 1892, s. 128, nr 3008.

²⁶ S. Estreicher, *Kraków i Magdeburg w przywileju fundacyjnym krakowskim*, Kraków 1911, s. 22.

ne na papierze. Po powstaniu Wolnego Miasta Krakowa, jego Senat Rządzący przekazał ten rękopis do Biblioteki Jagiellońskiej²⁷.

Weichbild Magdeburski według układu Konrada z Opola miał istotny wpływ na dalszy rozwój prawa miejskiego w Polsce, spojony bowiem wraz z innymi dodatkami od połowy XIV w. stał się podstawą pisanego prawa magdeburskiego w Polsce²⁸. Spisanie przez Konrada oprócz Landrechtu Zwierciadła saskiego także Weichbildu było niejako konieczne z punktu widzenia Wrocławia i Krakowa, gdyż przepisy Landrechtu nie regulowały specyficznych stosunków prawnych w miastach. Dopiero później w miastach rządzących się *ius municipale magdeburgense* zaczęto traktować Weichbild razem z Landrechtem Zwierciadła saskiego jako źródło prawa²⁹. Sporządzenie spisu Weichbildu Magdeburskiego dla Konrada z Opola było o tyle łatwiejsze, że w dziedzinie prawa sądowego było to powtórzeniem Zwierciadła saskiego³⁰, którego przekładu dokonał on wcześniej.

Wcześniejszym odpowiednikiem kodeksu krakowskiego był tzw. kodeks wrocławski powstały w 1306 r. we Wrocławiu³¹. Był także autorstwa Konrada z Opola, powstał on być może na zamówienie wrocławskiego mieszczanina Heinricha Cusvelta³². Początkowo stanowił zapewne własność któregoś z miast śląskich, następnie w 1728 r. został nabyty przez bibliotekę klasztoru w Henrykowie (stąd nazywany jest przez niektórych także tzw. kodeksem henrykowskim), a po 1810 r. znalazł się w bibliotece uniwersyteckiej we Wrocławiu³³.

Kodeks krakowski i kodeks wrocławski nie były oryginalnymi rękopisami Konrada z Opola, lecz jego wersjami, które miały wspólny prawzór. Potwierdzają to chociażby niemalże identyczne prologi do obydwu kodeksów³⁴. Przy tym zdaniem S. Estreichera kodeks krakowski był bliższym i staran-

²⁷ J.S. Bandtkie, *op. cit.*, s. 315–316; J.S. Bandtkie, J.W. Steżyński, *Historia prawa polskiego*, Warszawa 1850, s. 243.

²⁸ S. Estreicher, *Kraków i Magdeburg w przywileju fundacyjnym krakowskim*, Kraków 1911, s. 20–21.

²⁹ J. Reszczyński, *op. cit.*, s. 182.

³⁰ W. Maisel, *Poznańskie prawo karne do końca XVI wieku*, Poznań 1963, s. 304.

³¹ Do czasu opublikowania w 1826 r. przez E.T. Gauppa pracy *Das alte Magdeburgische und Hallische Recht* rękopis krakowski uznawany był powszechnie za pierwszy przekład prawa magdeburskiego z języka niemieckiego na łacinę. Theodor Goerlitz – także wybitny badacz prawa magdeburskiego – pracę tę określił jako pierwszą znaczącą dotyczącą historii prawa na Śląsku. J. Koredczuk, *Ernst Theodor Gaupp – ojciec śląskiej historii prawa*, [w:] *Śląska Republika Uczonych. Schlesische Gelehrtenrepublik. Slezská Vědecká Obec*, vol. 3, red. M. Halub, A. Mańko-Matysiak, Wrocław 2008, s. 366–367.

³² E.T. Gaupp, *op. cit.*, s. 194. S. Estreicher kwestionuje ten fakt, twierdząc, że nazwisko jego w kodeksie było wyraźnym wtrętem, S. Estreicher, *Kraków i Magdeburg w przywileju fundacyjnym krakowskim*, Kraków 1911, s. 22, przyp. 32.

³³ J.S. Bandtkie, *op. cit.*, s. 315–317; S. Estreicher, *Kraków i Magdeburg w przywileju fundacyjnym krakowskim*, Kraków 1911, s. 22, przyp. 32.

³⁴ P. Laband, *op. cit.*, s. 35.

niejszym odpisem rękopisu Konrada z Opola niż kodeks wrocławski. Wielce prawdopodobne jest zatem, że jego oryginał najpierw przywędrował do Krakowa, a dopiero stąd na Śląsk, a nie odwrotnie. Bo pomimo że Kraków był lokowany później niż Wrocław, to jednak następowało to w czasie, gdy w Magdeburgu wprowadzony został samorząd i autonomia w formie, jaką już od dłuższego czasu cieszyły się miasta zachodnioeuropejskie. Kraków pragnął przyjąć czysty wzorzec magdeburski, dlatego w jego przywileju lokacyjnym z 1257 r. stwierdzono, że jego organizacja będzie się opierać na wzorze Wrocławia. W przypadku jednak, gdyby między organizacją Wrocławia a Magdeburga zachodziły różnice, wówczas w Krakowie miały panować takie same stosunki jak w Magdeburgu, a w razie wątpliwości miało rozstrzygać prawo pisane (*ius scriptum*), przez które rozumiano prawo pisane tego miasta, które było miastem macierzystym nowo zakładanej osady³⁵. Wyjaśniałoby to, dlaczego władze Krakowa i jego mieszczanie zamówili rękopis Weichbildu u Konrada z Opola.

Zaskakiwać początkowo mógłby wśród przekładów Konrada z Opola przekład prawa lubeckiego, które również było podstawą prawa miejskiego, ale głównie w miastach Polski północnej. W ślad za *versio Vratislaviensis* przepisał je zupełnie przypadkowo do swojego statutu Jan Łaski³⁶ – odmiennie niż w przypadku Konrada z Opola, który zapewne nie uczynił tego przypadkowo, lecz na zamówienie tych samych podmiotów, które zamówiły u niego kodeks krakowski i wrocławski. A stało się to prawdopodobnie w związku z faktem przynależności Krakowa i Wrocławia do Hanzы, w której Lubeka odgrywała czołową rolę³⁷. Być może osoby, które zamówiły u Konrada z Opola przekłady Zwierciadła saskiego i Weichbildu Magdeburskiego, zamawiając także przekład prawa lubeckiego, chciały się zapoznać z alternatywnym w stosunku do prawa magdeburskiego systemem ustrojowo-prawnym. Ustrój sądów miejskich przewidzianych w prawie lubeckim zasadniczo różnił się od ich ustroju w miastach lokowanych na prawie magdeburskim, a ponadto w samym prawie lubeckim brak było wpływów wcześniej rozpowszechnionego Zwierciadła saskiego. Było ono również tylko i wyłącznie prawem miejskim, nie posiadało bowiem, tak jak inne prawa, odpowiadających stosunkom wiejskim ekscerpta³⁸.

³⁵ S. Estreicher, *Kraków i Magdeburg w przywileju fundacyjnym krakowskim*, [w:] *Ku uczczeniu...*, s. 404, 408, 424.

³⁶ Z. Rymaszewski, *Łacińskie teksty Landrechtu Zwierciadła Saskiego w Polsce. Versio...*, s. 148.

³⁷ F. Ebel, *Die lateinische lubische Recht in der schlesisch-polnischen Fassung des 13. Jahrhunderts*, [w:] *Friedrich Ebel. Unseren fruntlichen gruss zuvor Deutsches Recht des Mittelalters im mittel- und osteuropäischen Raum*, Hrsg. A. Fijał, H.-J. Leuchte, H.-J. Schiewer, Köln–Weimar–Wien 2004, s. 253, 255; I.T. Piirainen, *Frühneuhochdeutsche Handschriften in Schlesien*, [w:] *Kulturgeschichte Schlesiens in der Frühen Neuzeit*, Hrsg. K. Garber, Bd. 1, Tübingen 2005, s. 780.

³⁸ Por. K. Kamińska, *Sądownictwo miasta Torunia do połowy XVII w. na tle ustroju sądów niektórych miast Niemiec i Polski*, Warszawa–Poznań–Toruń 1980, s. 23–30; E. Rozenkranz, *Recepcja prawa lubeckiego w miastach nadbałtyckich*, Gdańsk 1967, s. 6, 64.

Wspomniane rękopisy autorstwa Konrada z Opoła były bezcenne nie tylko od strony merytorycznej, ze względu na ich treść, lecz także od strony formalnej. W owych bowiem czasach, gdy nie było jeszcze druku, były one rzeczą rzadką i kosztowną³⁹. Zostały sporządzone ze względu na potrzeby praktyki. W przypadku Krakowa „miasto poleciło postarać się na swój użytek mistrzowi Konradowi z Opoła o ważniejsze dla siebie źródła prawa (Zwierciadło saskie, po niemiecku i *Weichbild Magdeburgski*)”⁴⁰. Obydwa wspomniane pomniki prawne składające się na prawo sasko-magdeburgskie (*das gemeinde Recht*), wraz z głosami do nich i ortylami magdeburgskimi pozwalały później radom miejskim na tworzenie nowego prawa, reformę obowiązującego w miastach porządku prawnego pod warunkiem, że nie było ono sprzeczne z prawem pisanym⁴¹.

Spisy prawa magdeburgskiego dokonane przez Konrada z Opoła obejmujące Landrecht Zwierciadła saskiego i Weichbild Magdeburgski przyczyniły się do tego, że później, w XV i na początku XVI w., szybko i bez zastrzeżeń przyjęła się w miastach lokowanych na prawie niemieckim na Śląsku i w Małopolsce „zreformowana” postać Landrechtu, czyli z głosem Johanna von Bucha, dzięki czemu Landrecht nabrał charakteru prawa uczonego i został zharmonizowany z prawem cesarskim (powszechnym)⁴².

Zakończenie

Trudno stwierdzić, które dzieło miało dla Konrada z Opoła większe znaczenie, czy przekład Landrechtu Zwierciadła saskiego, czy Weichbildu Magdeburgskiego; czy najpierw zostały one przetłumaczone dla miasta Wrocławia czy Krakowa. Zdaniem S. Estreichera było to Zwierciadło, które w Magdeburgu i we Wrocławiu posiadało pierwszorzędą powagę, natomiast zdaniem innego krakowskiego badacza, Stanisława Kutrzeby, to Weichbild Magdeburgski odgrywał donioślejszą rolę w miejskiej praktyce prawnej niż Zwierciadło saskie⁴³. Na dzień dzisiejszy tych i innych wątpliwości dotyczących osoby Konrada z Opoła i jego dzieła nie da się jednoznacznie wyjaśnić. Nauka polska, pomimo że pomniki prawne bez wątpienia stanowią przykład kultury pisanej minionych epok oraz są świadectwem poziomu kultu-

³⁹ J.S. Bandtkie, *op. cit.*, s. 315.

⁴⁰ S. Estreicher, *Kraków i Magdeburg w przywileju fundacyjnym krakowskim*, Kraków 1911, s. 22.

⁴¹ M. Mikuła, *O reformie prawa miejskiego w XVI wieku. Ciężkowicka uchwała o prawie prywatnym i administracji*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” 2013, t. 6, z. 3, s. 230.

⁴² J. Reszczyński, *op. cit.*, s. 183, 187–189.

⁴³ S. Estreicher, *Kraków i Magdeburg w przywileju fundacyjnym krakowskim*, Kraków 1911, s. 17; S. Kutrzeba, *Historia źródeł dawnego prawa polskiego*, t. 2, Lwów–Warszawa–Kraków 1925, s. 208–211.

ry prawnej, nie zdobyła się jeszcze ani na wydanie *versio Vratislaviensis* ani na studia źródłoznawcze nad nią, co stwierdził już przed ponad 30 laty Z. Rymaszewski⁴⁴. Być może, kiedy to się stanie, dowiemy się wtedy więcej także o ich autorze – Konradzie z Opola.

Bibliografia

- Bandtkie J.S., *Dzieje narodu polskiego*, t. 1, Wrocław 1835.
- Bandtkie J.S., Stężyński J.W., *Historia prawa polskiego*, Warszawa 1850.
- Bardach J., *Historia państwa i prawa Polski*, t. 1: *Do połowy XV wieku*, Warszawa 1964.
- Bily I., Carls W., Gönczi K., *Sächsisch-magdeburgisches Recht in Polen. Untersuchungen zur Geschichte des Rechts und seiner Sprache*, Berlin–Boston 2011.
- Carls W., *Die Rechtshandschriften des Sachsenspiegels und des Magdeburger Rechts in Ostmittel- und Osteuropa*, [w:] *Homogenisierung und Diversifizierung von Kulturlandschaften*, Hrsg. V. Denzer, A. Dietrich, M. Hardt, H.T. Porada, Bonn 2011.
- Chłopecki T., *Instytucja notariatu na ziemiach polskich w okresie średniowiecza*, „Folia Iuridica Vratislaviensis” 2012, t. 1, nr 2.
- Ebel F., *Die lateinische lubische Recht in der schlesisch-polnischen Fassung des 13. Jahrhunderts*, w: *Friedrich Ebel. Unseren fruntlichen gruss zuvor Deutsches Recht des Mittelalters im mittel- und osteuropäischen Raum*, Hrsg. A. Fijal, H.-J. Leuchte, H.-J. Schiewer, Köln–Weimar–Wien 2004.
- Estreicher S., *Kraków i Magdeburg w przywileju fundacyjnym krakowskim*, Kraków 1911.
- Estreicher S., *Kraków i Magdeburg w przywileju fundacyjnym krakowskim*, [w:] *Ku uczczeniu Bolesława Ulanowskiego. Zbiór prac wydany w 25. rocznicę jego uniwersyteckiej działalności przez profesorów i docentów Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiell.*, Kraków 1911.
- Gaupp E.T., *Das alte Magdeburgische und Hallische Recht. Ein Beitrag zur Deutschen Rechtsgeschichte*, Breslau 1826.
- Grünhagen C., Wutke C., *Regesten zur schlesischen Geschichte 1301–1315*, Breslau 1892.
- Janicka D., *Wkład polskich historyków prawa w badania nad prawem magdeburskim w XX w. (1945–2010)*, „Studia Iuridica Toruniensia” 2012, t. 11.
- Kamińska K., *Sądownictwo miasta Torunia do połowy XVII w. na tle ustroju sądów niektórych miast Niemiec i Polski*, Warszawa–Poznań–Toruń 1980.
- Koredczuk J., *Ernst Theodor Gaupp – ojciec śląskiej historii prawa*, [w:] *Śląska Republika Uczonych. Schlesische Gelehrtenrepublik. Slezská Vědecká Obec*, vol. 3, red. M. Haľub, A. Mańko-Matysiak, Wrocław 2008.
- Kutrzeba S., *Historia źródeł dawnego prawa polskiego*, t. 2, Lwów–Warszawa–Kraków 1925.
- Laband P., *Magdeburger Rechtsquellen*, Königsberg 1869.
- Lieberwirth R., *Einführung oder Rezeption? Mittelalterlich deutsches Recht in slawischen Herrschaftsgebieten. Das Beispiel Polen*, [w:] *Rechts- und Sprachtransfer in Mittel- und Osteuropa Sachsenspiegel und Magdeburger Recht. Internationale und interdisziplinäre Konferenz in Leipzig vom 31. Oktober bis 2. November 2003*, Hrsg. E. Eichler, H. Lück, Berlin 2008.
- Lieberwirth R., *Die Wirkungsgeschichte des Sachsenspiegels*, [w:] *Die Wolfenbütteler Bilderhandschrift des Sachsenspiegels. Aufsätze und Untersuchungen. Kommentarband zur Faksimile-Ausgabe*, Hrsg. R. Schmidt-Wiegand, Berlin 1993.
- Lück H., *Kohärenzen, Parallelen, Divergenzen – Sachsenspiegel und Schwabenspiegel in Vergleich*, [w:] *Swabenspiegel – Forschung im Donaugebiet. Konferenzbeiträge in Szeged zum mittelalterlichen Rechtstransfer Deutscher Spiegel*, Hrsg. E. Balogh, Berlin–Boston 2015.

⁴⁴ Z. Rymaszewski, *Lacińskie teksty Landrehtu Zwierciadła Saskiego w Polsce. Jaskier...*, s. 21.

- Lück H., *Prawo magdeburskie jako czynnik identyfikacji europejskiej rodziny miast*, [w:] *Europejskie miasta prawa magdeburskiego. Tradycja, dziedzictwo, identyfikacja. Sesja komparatystyczna. Kraków, 13–15 października 2006. Materiały konferencyjne*, Kraków 2007.
- Maisel W., *Poznańskie prawo karne do końca XVI wieku*, Poznań 1963.
- Mikuła M., *O reformie prawa miejskiego w XVI wieku. Ciężkowicka uchwała o prawie prywatnym i administracji*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” 2013, t. 6, z. 3.
- Piirainen I.T., *Deutschsprachige Handschriften des 14.–18. Jahrhunderts in schlesischen Archiven in Polen und ihre sprachhistorische Erforschung*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Germanica Wratislaviensia” 1997, t. 119.
- Piirainen I.T., *Frühneuhochdeutsche Handschriften in Schlesien*, [w:] *Kulturgeschichte Schlesiens in der Frühen Neuzeit*, Hrsg. K. Garber, Bd. 1, Tübingen 2005.
- Piirainen I.T., *Der Sachsenspiegel von Conrad von Oppeln und Rechtshandschriften in Breslau*, [w:] *Die Anfänge des Schrifttums in Oberschlesien bis zum Frühhumanismus*, Hrsg. G. Kosellek, Frankfurt am Main 1997.
- Piirainen I.T., Waßer W., *Der Sachsenspiegel aus Oppeln und Krakau*, Berlin 1996.
- Regesten zur Schlesischen Geschichte*, Hrsg. C. Grünhagen, Th. 3: *Bis zum Jahre 1300*, Breslau 1886.
- Reszczyński J., *Allegationes non leguntur. Z dziejów romanistycznej glosy do pomników prawa sasko-magdeburskiego*, [w:] *Consul est iuris et patriae defensor. Księga pamiątkowa dedykowana doktorowi Andrzejowi Kremerowi*, red. F. Longchamps de Bérier, R. Sarkowicz, M. Szpunar, Warszawa 2012.
- Rozenkranz E., *Recepja prawa lubeckiego w miastach nadbałtyckich*, Gdańsk 1967.
- Rymaszewski Z., *Łacińskie teksty Landrehtu Zwierciadła Saskiego w Polsce. Jaskier – tekst główny i noty marginesowe*, Łódź 1985.
- Rymaszewski Z., *Łacińskie teksty Landrehtu Zwierciadła Saskiego w Polsce. Versio Wratislaviensis, versio Sandomiriensis, Łaski*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1975.

CONRAD OF OPOLE AND HIS WORK

Abstract: In his contribution, the author presents Conrad of Opole, who was the author of the manuscripts of *The Saxon Mirror*, prepared for Cracow and Wrocław (the so-called *Versio Wratislaviensis*), and then other sources of Magdeburg law (such as the *Magdeburg Weichbild*). The author of this article concentrates on the creation of these monuments of law, but also on their significance for the development of urban law in Poland as the basis for the location and system of cities in Poland. Moreover, these reflections provide an opportunity to present the mutual relations between Wrocław and Cracow during their location.

Keywords: CONRAD OF OPOLE, LANDRECHT, TOWN LOCATION, MAGDEBURG LAW, *VERSIO WRATISLAVIENSIS*, *THE MAGDEBURG WEICHBILD*, *THE SAXON MIRROR*